

Innst. S. nr. 153

(1999-2000)

Innstilling fra forsvarskomiteen om Ombudsmannsnemnda for Forsvarets innberetning om virksomheten i tiden 1. januar - 31. desember 1999

Dokument nr. 5 (1999-2000)

Til Stortinget

1. INNLEDNING

I Dokument nr. 5 (1999-2000) legger Ombudsmannsnemnda for Forsvaret frem sin innberetning om virksomheten i 1999. Etter vedtak i Stortinget høsten 1997 består ombudsmannsnemnda i perioden 1. januar 1998 til 31. desember 2001 av følgende personer:

Ombudsmann Per A. Utsi, Oslo
Ingeborg Botnen, Rjukan
Dagfinn Hjertnes, Florø
Brit Hoel, Arendal
Karen Margrethe Mjelde, Sandnes
Ivar Skjerve, Steinkjer
Inge Wold, Råde

Ombudsmannsnemnda avholdt i 1999 6 møter og har foretatt befaringer til følgende militære tjenestesteder:

Forsvarskommando Nord-Norge, Reitan
Bodø hovedflystasjon
Andøya flystasjon
Ramsund orlogsstasjon
Sanitetsregimentet, Lahaugmoen
Søndenfeldske dragonregiment, Rena
Befalsskolen for Kystartilleriet, Oscarsborg

Nemndas omtale av de enkelte befaringer er referert på sidene 31-36. Protokoll fra nemndas møter og befaringer følger dessuten innberetningen som utrykte vedlegg.

Nemnda var i 1999, som tidligere representert, på Landskonferansen for tillitsvalgte i Forsvaret. Ombudsmannen og underdirektøren har som vanlig gitt orientering om ombudsmannsordningen ved en rekke av Forsvarets skoler og ved mange av de kurs for

tillitsvalgte som ble avholdt ved forskjellige avdelinger, til sammen 38 kurs.

Orienteringer om ombudsmannsordningen overfor befal har i 1998 funnet sted ved orientering i møter med personellorganisasjonenes representanter under nemndas befaringer. Ombudsmannen har dessuten forelest om ombudsmannsordningen ved Befalsskolen for Marinen (BSMA) i Horten og for militærpolitibefal på kurs avholdt ved Luftforsvarets skoler, Stavern.

2. GENERELLE SPØRSMÅL

2.1 Klagesaker

Som det vil fremgå av innberetningens omtale av de individuelle klagesaker behandlet ombudsmannen i 1999 92 klagesaker, hvorav 73 er mottatt i løpet av året. Et stort antall tvistesaker ble dessuten løst ved uformell kontakt med partene uten ordinær saksregistrering. Avgjørelsen ble endret i favør av klageren i 30 pst. av klagetilfellene. Medholdsandelen ligger noe under gjennomsnittet for de senere år, men på linje med 1998. Klagen i gruppen "sosiale saker", som omfatter botillegg og andre sosiale stønader, ligger fortsatt lavt i forhold til tidligere, til tross for at antallet i 1999 er det høyeste siden 1994. Det er ombudsmannens erfaring at så vel de avdelingsvise velferdskontorer som FO/Velferdstjenesten utøver et godt og betryggende skjønn ved behandlingen av mannskapenes sosiale problemer.

Også i 1999 utgjør klager vedrørende fritak for militærtjeneste og utsettelse med førstegangstjeneste eller repetisjonsøvelser en hovedgruppe blant soldatklagenes.

Antallet klagesaker fra befal er gått opp fra 22 saker i 1998 til 25 i 1999. Fra sivilt ansatte er det behandlet 10 klagesaker i 1999 mot 6 i 1998.

2.2 Verneplikten

Nemnda viser i innberetningen til at det i den offentlige debatt iblant er reist spørsmål om Norges sikkerhetsbehov fortsatt nødvendiggjør opprettholdelse av den alminnelige verneplikt. I betraktning av at det ikke foreligger noe forslag om endringer i Grunnlovens § 109, antar nemnda at prinsippet om alminnelig verneplikt vil stå fast i mange år fremover. Nemnda understreker i innberetningen at militærtjenesten organiseres og fordeles i lys av likebelastningsprinsippet i Grunnlovens § 109. Det er nemndas oppfatning at førstegangstjenesten organiseres slik at en desidert hovedtyngde av årskullene fordeles til tjeneste av samme varighet.

Med bakgrunn i at et større antall mannskaper i 2000 vil bli innkalt til seks måneders førstegangstjeneste, i stedet for 12 måneder, finner nemnda å ville advare mot en utvikling i retning av større byrdemessig ulikhet vedrørende førstegangstjenesten.

2.3 Soldataksjonen 1999/2000 – forebyggelse av selvmord i Forsvaret

I samarbeid med mannskapenes tillitsmannsordning (TMO) gjennomfører Forsvarets Overkommando i 1999 og 2000 en soldataksjon som har til hensikt å forebygge selvmord blant Forsvarets personell. Nemnda ønsker å gi aksjonen sin fulle støtte og vil anbefale at Forsvarets opplæringsmetoder og daglige omgangsformer utvikles på en måte som kan fremme personellens følelse av tilhørighet, tillit og trivsel.

2.4 Disiplinærsituasjonen

Det totale antall refselsers gikk i tiårsperioden 1988-1997 tilbake. Tall kan tyde på at den nedadgående trend vedrørende refselsesantallet er brutt. Endelige tall for hele 1999 vil foreligge først senere dette år. De foreløpige tall indikerer en særlig økning i antallet refselsers ved Hærens avdelinger. I sin innberetning til Stortinget for 1998 understreket nemnda betydningen av at den refsede holdes korrekt informert om sin adgang til å påklage refselsers til overordnet klageinstans, dersom han skulle mene seg urettmessig behandlet.

Klagehyppigheten til 1. klageinstans var i 1997 og 1998 henholdsvis 10,3 og 10,2 pst., mens den i 1999 synes å falle tilbake på nivået i 1996 – ca. 8 pst. Antallet klager til "klagenemnda for disiplinærsaker i Forsvaret" har de senere år ligget på mellom 1,0 pst. og 1,5 pst. av det samlede antall refselsers.

Nemnda er kjent med at mannskapenes tillitsvalgte har fremført sterke innvendinger mot at det etablerte system med høytlesning av refselsers. Nemnda vil vise til disiplinærreglementets bestemmelse om at refselsers "vanligvis skal meddeles den refsede ved opplesing". Bestemmelsen åpner således for i unntakstilfeller å meddele refselsers på annen måte. Nemnda forutsetter at denne unntaksadgang blir benyttet i tilfeller hvor dette er hensiktsmessig.

2.5 Forsvarets bekjempelse av narkotika-problemet ved militæravdelingene

Nemnda har de senere år funnet grunn til å påpeke behovet for effektivisering av Forsvarets innsats mot narkotikabruk blant Forsvarets personell. Basert på opplysninger fra Forsvarets narkogrupper (Nord og Sør) synes ressurstilgangen å være i stadig bedring. Nemnda bemerker likevel at NARKOSØR har stått uten egen operativ hundeeekvipasje i ni måneder i 1999.

På side sju i innberetningen er det tatt inn statistikk for narkogruppenes virksomhet de tre siste år.

2.6 Sykefraværet blant Forsvarets personell

Det er nå iverksatt en handlingsplan for å redusere sykefraværet ved Forsvarets arbeidsplasser. Planen omfatter bl. a. bedre oppfølging av sykefraværsregistrering og rapportering, utarbeidelse av sentrale retningslinjer for oppfølging av sykmeldte, og opplæringstiltak innen helse, miljø og sikkerhet (HMS).

Nemnda konstaterer med tilfredshet at arbeidet med å redusere og forebygge sykefraværet ved Forsvarets arbeidsteder nå er kommet inn i mer organiserte former. Det er en forutsetning at nødvendige ressurser for gjennomføring av handlingsplan blir stilt til rådighet.

2.7 Legetjenesten i Forsvaret

Nemnda viser til sin innberetning for 1997 hvor det ble redegjort for legetjenesten i Forsvaret. Nemnda er kjent med at Forsvarsdepartementets tiltak senere har medført etablering av flere faste legestillinger ved militæravdelingene. Det konstateres imidlertid at legesituasjonen, særlig ved flere avdelinger i Nord-Norge, fortsatt er svært utilfredsstillende. Legemangelen medfører at soldatopplæringen ofte må begrenses ved at øvelser som krever nærvær av lege ikke blir gjennomført. Et flertall av Forsvarets legestillinger i Nord-Norge står vakante ved inngangen til år 2000.

Nemnda er også gjort kjent med at Forsvarsdepartementets forslag om etablering av en stipendordning for legestudenter mot senere plikttjeneste i Forsvaret er blitt avvist av Arbeids- og administrasjonsdepartementet. Det er nemndas oppfatning at en varig bedring av legesituasjonen i Forsvaret vil kreve innføring av særlige rekrutteringstiltak. Nemnda vil derfor anbefale at det etableres et bredt sammensatt regjeringsoppnevnt utvalg for å fremme gjennomførbare forslag til nødvendige rekrutteringstiltak for Forsvarets legestillinger.

2.8 Voksenopplæring

Voksenopplæringen i Forsvaret (VO) skal heve den sivile kompetansen hos vernepliktige mannskaper, vervede og kontraktsbefal. Voksenopplæringstilbudene for mannskapene har også i 1999 i stor grad vært innrettet etter yrkeslivets behov. Nemnda anbefaler at VO-innsatsen på dette området fortsetter på det nåværende høye nivå.

2.9 Klage til ombudsmannen etter avslag på søknad om fritaking for militærtjeneste av overbevisningsgrunner

Det er fra 1. januar 2000 innført et fritakssystem for militærtjeneste for militærtjeneste av overbevisningsgrunner basert på mannskapets egenerklæring. Det er i instruksverket for Stortingets tre ombudsmannsordninger ikke uttalt noe om anke-ordninger etter avslag på søknad om fritaking for militærtjeneste av overbevisningsgrunner. Etter et møte mellom Sivilombudsmannen og Ombudsmannen for Forsvaret, som også er ombudsmann for sivile vernepliktige, er man enige om at slike ankesaker skal behandles av Sivilombudsmannen.

2.10 Saker som er behandlet av ombudsmannen

I 1999 har ombudsmannen behandlet totalt 92 registrerte saker, herav 73 mottatt i løpet av året og 19 fra tidligere år. I 26 av de ferdig behandlede saker er avgjørelsen endret i favør klageren. I tillegg har det vært en rekke henvendelser der ombudsmannen og hans medarbeidere har kunnet løse saker for personellet ved uformell kontakt med partene. På sidene 10-30 er det i innberetningen gitt en nærmere beskrivelse av en del av sakene som er blitt behandlet.

2.11 Befaringer

Nemnda har i 1999 foretatt 7 befaringer, og på sidene 31-36 i innberetningen gis en detaljert rapport fra disse befaringene.

3. KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Grethe Fossli, Gunnar Halvorsen, Tore Nordseth og Anne Helen Rui, fra Fremskrittspartiet, lederen Hans J. Røsjorde og Per Ove Width, fra Kristelig Folkeparti, Dagrun Eriksen og Lars Rise, fra Høyre, Ingvald Godal, og fra Senterpartiet, Gudmund Restad, har merket seg at nemnda i sin innberetning vier forholdene omkring verneplikten stor vekt. Nemnda advarer mot en utvikling i retning av større byrdemessig ulikhet vedrørende førstegangstjenesten. Komiteen deler en slik bekymring, men er kjent med at spørsmål omkring dette står sentralt i det omfattende utredningsarbeidet som nå foregår som grunnlag for en ny langtidsmelding for Forsvaret i det Forsvarspolitiske Utvalg og Forsvarsstudien 2000.

Komiteen vil følge utviklingen med verneplikten nøye, og gi den en grundig vurdering i forbindelse med komitébehandlingen av neste langtidsmelding.

Komiteen har merket seg at den nedadgående trenden i antall refselsler kan være brutt, men avventer videre tallmateriale som vil indikere utviklingen videre i denne saken.

Komiteen har merket seg at tendensen til økende bruk av narkotika i samfunnet generelt fortsatt krever intensivt innsats for å bekjempe narkotikaproblemene ved våre militære avdelinger, og viser til tidligere innberetninger og påfølgende innstillinger fra komiteen om dette forholdet.

Komiteen har merket seg at NARKOSØR har vært uten hundeeekvipasje i ni mnd. i 1999, og vil bemerke at hundeeekvipasje er et effektivt middel i søk etter narkotika, og at man bør ha vesentlig større tilgang til denne metoden, enn tilfelle var i 1999.

Komiteen viser til tidligere merknader vedrørende legetjenesten i Forsvaret, og er bekymret for konsekvensene av den manglende legebemanningen. Dette gjelder spesielt Nord-Norge der et flertall av legestillingene står vakante. Komiteen har merket seg at Forsvaret her har samme problem på dette området som det sivile samfunnet. Komiteen er enig med nemnda i at det vil kreves spesielle rekrutteringstiltak for å rette på den alvorlige situasjonen.

Komiteen er kjent med at Forsvarsdepartementets forslag om etablering av en stipendordning for legestudenter mot senere pliktjeneste i Forsvaret, er blitt avvist av Arbeids- og administrasjonsdepartementet. Komiteen mener at det er behov for en ny vurdering, og ber i den sammenheng om at Forsvarsdepartementet tar saken opp på nytt med Arbeids- og administrasjonsdepartementet.

Komiteen har merket seg at Sivilombudsmannen og Ombudsmannen for Forsvaret har avtalt saksbehandlingsprosedyrer etter avslag på søknad om fritaking for militærtjeneste av overbevisningsgrunner, og er enig i den avtalte arbeidsordning.

4. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har ellers intet å bemerke, viser til Dokument nr. 5 (1999-2000) og rår Stortinget til å fatte slikt

vedtak:

Dokument nr. 5 (1999-2000) om Ombudsmannnemnda for Forsvarets innberetning om virksomheten i tiden 1. januar - 31. desember 1999 - vedlegges protokollen.

Oslo, i forsvarskomiteen, den 10. april 2000

Hans J. Røsjorde
leder

Dagrun Eriksen
ordfører

Grethe Fossli
sekretær